

HISTORIOGRAFIA GREGA

Xavier Botella Gras
Xavier Patiño García

1. QUADRE CRONOLÒGIC.

560-510 aC	Tirania dels Pisístrates		
508 aC	Clístenes instaura la democràcia a Atenes	S VI-V aC Logògrafs: Caront de Làmpsac, Cadme de Milet	Anaximandre de Milet. Anaxímenes de Milet
500 aC	Sublevació jònia contra Pèrsia	Hecateu de Milet	
490 aC	Primera Guerra Mèdica. Batalla de Marató	485- 425 aC Heròdot	Parmènides d'Elea. Pitàgores de Samos. Heràclit d'Efes
480 aC	Segona Guerra Mèdica. Batalles de Salamina i Platea.		Demòcrit
477 aC	Fundació de la Lliga Marítima		Sofistes. 469- 399 aC Sòcrates
462 aC	Ostracisme de Cimó. Assassinat d'Efialtes	460-400 aC Tucídides	
449 aC	Pau de Càlies entre Atenes i Esparta		
447 aC	Obres del Partenó		
446 aC	Treva dels trenta anys amb Esparta		
431 aC	Guerra del Peloponnès	430- 354 aC Xenofont	429-347 aC Plató
429 aC	Mort de Pèricles		
421 aC	Pau de Nícies		
415-413 aC	Derrota atenesa a Sicília		
404 aC	Derrota atenesa. Fi de la Guerra del Peloponnès		

403 aC	Règim dels trenta tirans. Restauració de la democràcia		
393 aC	Conó reconstrueix els murs d'Atenes		384- 322 aC Aristòtil
377 aC	Segona Lliga marítima		
371 aC	Batalla de Leuctra: derrota d'Esparta i hegemonia de Tebes.		
346 aC	Pau de Filòcrates entre Filip i Atenes		342-271 aC Epicur
338 aC	Batalla de Queronea. Atenes és derrotada per Filip		

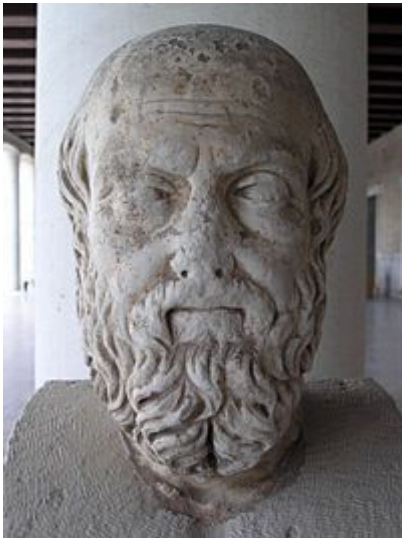
2. INTRODUCCIÓ.

La prosa històrica grega va començar a redactar-se per escrit a Jònia a finals dels segle VI aC, coincidint amb el desenvolupament de la ciència i de la filosofia primitives. En aquesta part del món grec va despertar-se l'interès per un apropament racional i sistemàtic no només de les tradicions locals i dels mites més coneguts de l'èpica, sinó també per la informació acumulada per pobles mariners sobre llurs costes, ports, ètnies, costums i històries locals de la Mediterrània. Aquests primers "historiadors" s'anomenaren logògrafs "escriptors en prosa". El més important fou Hecateu de Milet c. 500 aC, autor de l'obra *Descripció del món*, de la qual es conserven molts pocs fragments. Els logògrafs van escriure, sobretot, històries locals i generals (no necessàriament sobre els grecs). També es van compilar llistes dels magistrats de cada any i altres esdeveniments destacables amb la intenció d'establir un entramat cronològic de caràcter objectiu.

Però els principals autors de la historiografia grega són: Heròdot, Tucídides i Xenofont.

3. HERÒDOT.

Considerat per Ciceró *pater historiae* “pare de la història”. Va néixer a Halicarnàs a Àsia Menor (485- 425 aC). Viatger infatigable va viure a Atenes i a la Magna Grècia i va visitar Egipte, Síria, Pèrsia etc. Durant la seva infantesa

Bust de Heròdot

Xerxes, el rei persa, va envair Europa. Essent un adolescent va establir contacte amb els logògrafs i poetes. Després de participar en el fracassat complot per derrocar el tirà d'Halicarnàs Ligdamis II i d'estar exiliat a l'illa de Samos, va tornar l'any 455 aC i va posar en marxa el seu projecte de finalitzar i actualitzar les obres d' Hecateu. Va emprendre un llarg viatge que començà a Egipte i que el duqué per la Cirenaica, Palestina, Pèrsia, Babilònia fins a arribar al Mar Negre. De tornada a Grècia va recórrer els grans santuaris grecs, les ciutats més famoses i els camps de batalla de Marató, les Termòpiles, Platea etc.

Va escriure, com a resultat del seu esperit viatger, en dialecte jònic i amb un llenguatge clar i senzill, nou llibres de la seva *Història*, dedicat cadascun a una Musa i que anava llegint en públic segons els anava redactant. El tema de la seva obra és el conflicte entre perses i grecs, les Guerres Mèdiques. Però abans explica les històries dels països propers a Grècia, com ara Lídia, i especialment Egipte. Però, sens dubte, la major extensió està dedicada a l'enemic del poble grec, l'Imperi Persa amb els seus grans recursos. Destaquen en aquesta part les grans disgressions sobre la seva formació i les característiques dels pobles que el formen. La segona part de l'obra abraça pròpiament la descripció de les Guerres Mèdiques.

L'element mític és encara molt important. Així Heròdot afirma que les causes del conflicte entre Grècia i Àsia són els mítics raptos de dones, comesos per reis i herois. Malgrat això, no posem en dubte que Heròdot va obrir camí a tota la historiografia posterior.

Fonamenta el seu mètode històric en l'observació directa i personal dels fets. Aquesta observació s'estructura en tres nivells:

- Descripció geogràfica d'un país.
- Descripció dels costums dels pobles que l'habiten.
- Atenció als fets més destacables.

Un segon mitjà anomenat per ell mateix ! ! ! ! ! ! ! es basa en l'obtenció de dades a partir de fonts escrites i, especialment, les orals. L'obra d'Heròdot és fonamentalment una història de tradició oral sobre el passat. No acostuma a aportar la font. El més normal és una al·lusió indeterminada del tipus: "diuen els perses...", "segons els grecs...". La major part dels seus errors històrics són imputables als informadors orals, cosa de la qual ell n'és conscient.

De les fonts escrites cal destacar les dades aportades pels poetes, les inscripcions, les llistes oficials i administratives de diferents estats, així com els oracles, i finalment, les informacions procedents dels logògrafs. Aporta, també, consideracions de caire personal agrupades genèricament sota el nom de ! ! ! ! ! ! ! "reflexions". Són emprades per establir relacions d'afinitat o per aprofundir en l'examen crític dels fets.

En definitiva, ens trobem als començaments de la història com a disciplina científica, cosa que pot explicar l'escassetat de documentació contrastada, l'excés d'argumentacions inconsistents i subjectives, la manca de rigor analític i la concepció massa etnoreligiosa de la història.

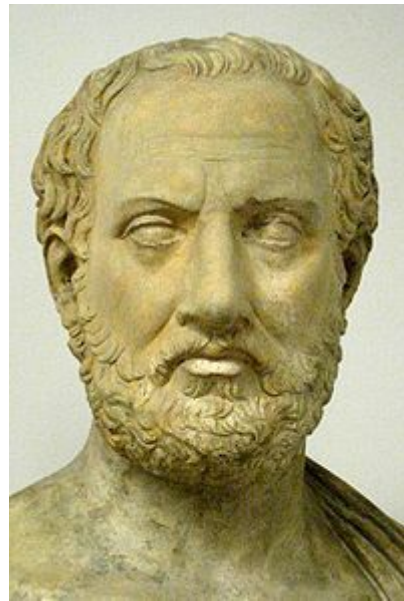
Així comença la seva obra:

Περσέων μὲν νῦν οἱ λόγιοι Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς. τούτους γὰρ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν, καὶ οἰκῆσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσι, αὐτίκα ναυτιλίησι μακρῆσι ἐπιθέσθαι, ἀπαγινέοντας δὲ φορτία Αἰγύπτια τε καὶ Ἀσσύρια τῆ τε ἄλλῃ ἐσαπικνέεσθαι καὶ δὴ καὶ ἐς Ἄργος. τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλεομένη ἡ χώρα.

"Els homes doctes perses diuen que els fenicis eren els causants del conflicte. Aquests (diuen) van venir des del mar que anomenen Roig, i, un cop establerts en el territori que encara ocupen, immediatament van començar a fer viatges llargs. Entre altres llocs, als quals van dur la mercaderia egípcia i assíria, van venir a Argos. Argos era en aquell temps la ciutat més important en tots els sentits de les que hi havia en el territori que avui anomenem Hèl·lade".

4. TUCÍDIDES.

Nascut a Atenes, va viure en primera persona els esdeveniments de les Guerres del Peloponnès entre Atenes i Esparta. Va ser general, però davant el fracàs d'una operació militar en què va arribar tard a la defensa d'una fortalesa, va ser condemnat a l'exili durant vint anys. Però l'any 404 aC, amb la derrota atenesa, pogué tornar i va decidir escriure una història sobre els fets contemporanis. No va arribar a acabar la seva obra, *Història de la Guerra del Peloponnès*, ja que els fets descrits conclouen l'any 411 aC

És Tucídides el primer historiador amb sentit crític i vertaderament científic. No creu en els oracles ni en els fets extraordinaris. Pensa que en la Història, com a la vida, tot esdevé per causes intel·ligibles, purament humanes, i és missió de l'historiador investigar-les i posar-les de manifest.

A diferència d'Heròdot la seva obra no és universal, sinó que es centra en un episodi històric concret. El seu radi d'acció és la *polis* grega.

Els fets són narrats en ordre cronològic, per anys i per estacions. Hi ha una constant recerca de l'objectivitat i es contrasten les fonts. El seu exili, i per tant l'allunyament de la pàtria, li proporciona major imparcialitat.

No l'interessen tant els fets militars, que apareixen bastant resumits, com els fets polítics i reconeix la gran importància dels factors econòmics.

En la seva obra es poden distingir un preàmbul i dues grans divisions. En el preàmbul estudia les causes que provocaren la guerra. La primera part explica els esdeveniments que succeïren des de l'entrada en campanya d'Atenes i Esparta fins a la pau de Nícies (431-421 aC). La segona part la forma l'expedició fracassada dels atenesos a Sicília (421-411 aC). Falta, per tant, l'exposició dels darrers set anys de guerra. Per a Tucídides, les Guerres del

Peloponnès són, sobretot, un conflicte entre dues ideologies, una lluita entre dues concepcions polítiques contraposades.

La narració està constantement interrompuda per discursos ficticis que l'historiador va posant en boca dels personatges. Cadascun d'ells resumeix la filosofia d'una situació, el pensament d'un polític o les idees d'un partit.

Les línies essencials del seu mètode de treball són la recerca de la veritat, la crítica de la tradició oral sense comprovació, i l'exactitud amb esforç.

Valora l'observació com a procediment, però sempre contrastada amb informacions d'altres fonts i amb el criteri propi per tal de cercar l'exactitud objectiva. La seva intenció és que la seva obra sigui útil per a aquells que cerquen la veritat sobre allò que ha passat i allò que ha de passar. Té consciència d'escriure una obra per sempre.

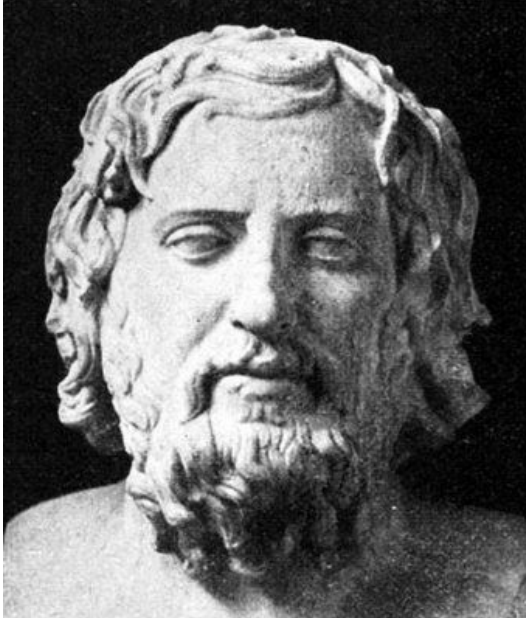
Va escriure en dialecte àtic amb influència del jònic. El seu estil és difícil, amb una sintaxi complexa, ja que va escriure per a persones formades i, al contrari que Heròdot, que escrivia per a la lectura pública, la seva obra està escrita per a la lectura privada i reflexiva. Així la llengua de Tucídides es caracteritza pel rigor lògic i per una enorme riquesa semàntica, trets que en fan un model de precisió per a la historiografia de tots els temps.

El principi de la seva obra és:

Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε τὸν πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων, ὡς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, ἀρξάμενος εὐθύς καθισταμένου καὶ ἐλπίσας μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων, τεκμαιρόμενος ὅτι ἀκμάζοντές τε ἦσαν ἐς αὐτὸν ἀμφοτέροι παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ τὸ ἄλλο Ἑλληνικὸν ὄρων ξυνιστάμενον πρὸς ἑκατέρους, τὸ μὲν εὐθύς, τὸ δὲ καὶ διανοούμενον. κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο καὶ μέρει τινὶ τῶν βαρβάρων, ὡς δὲ εἰπεῖν καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρώπων. τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα σαφῶς μὲν εὐρεῖν διὰ χρόνου πλῆθος ἀδύνατα ἦν, ἐκ δὲ τεκμηρίων ὧν ἐπὶ μακρότατον σκοποῦντί μοι πιστεῦσαι ξυμβαίνει οὐ μεγάλα νομίζω γενέσθαι οὔτε κατὰ τοὺς πολέμους οὔτε ἐς τὰ ἄλλα.

“ Tucídides, atenesès, va escriure la història de la guerra entre els peloponnesis i els atenesos, tal com la van dur a terme els uns contra els altres, començant en el moment en què va esclatar, i creient que seria una gran guerra, i més digna de relatar que qualsevol que l'havia precedit. Aquesta creença no estava falta d'arguments, ja que ambdós combatents es trobaven en plenitud de forces i amb una preparació propera a la perfecció i es veia la resta del món hel·lènic que prenia partit en la contesa, uns immediatament, altres amb intenció de fer-ho. Aquesta va ser, de fet, la commoció més important de la història, no solament dels grecs, sinó de part del món bàrbar i, per dir-ho així, de la humanitat. Encara que els esdeveniments de l'antiguitat més remota, i fins i tot els que precedeixen més immediatament a la guerra, no podrien, pel temps transcorregut, ser comprovats clarament, a partir del que puc col·legir quan dirigeixo la meva investigació al més remot, no van ser importants, ni pel que fa a les guerres ni a al resta d'esdeveniments”.

5. XENOFONT.

A diferència dels seus predecessors Heròdot i Tucídides que havien escrit només una obra, Xenofont, no és només un home de lletres, sinó també un home d'acció que tractà gèneres molt diferents. La seva producció va exercir una gran influència en la literatura posterior.

Nascut a Atenes (430-354 aC), va formar part del cercle de joves que van seguir els ensenyaments de Sòcrates. Va viure el declivi d'Atenes, es va sentir defraudat per la democràcia i va ser un gran admirador d'Esparta.

Va marxar l'any 401 a Pèrsia en una expedició de mercenaris reclutada per Cir. Es va incorporar a l'expedició com un simple curios, portat pels seus desitjos de veure món nou i gaudir d'aventures. Les circumstàncies adverses li van fer ocupar un paper important en la retirada de les tropes, com un dels principals oficials.

Després de tornar de Pèrsia va viure un temps a Atenes. Més tard va combatre juntament amb el rei d'Esparta Agesilau contra els seus propis compatriotes a la batalla de Queronea. Fou desterrat i li van confiscar els béns. Els espartans el van compensar amb una rica possessió a la regió de l'Èlida. Allà va viure dedicat a la cacera, la pesca, les converses amb els seus amics i a la composició de les seves obres, que formaren un *corpus* molt heterogeni: economia domèstica, esports cinegètics, finances, art militar, dret constitucional, fins i tot, intenta rehabilitar la figura de Sòcrates. L'any 371 aC es va retirar a Lepreó, a prop de Corint. Un dels seus fills va morir lluitant en les files de la cavalleria atenesa a Mantinea. Amb aquesta mort, Xenofont va segellar la reconciliació amb els seus conciutadans.

Entre les seves produccions literàries destaquen *Hel·lèniques* i *Anàbasis*. Les *Hel·lèniques* és una mena de continuació de l'obra de Tucídides, a partir de l'any 411 aC fins l'any 362 aC, data en què apareix en escena Filip de Macedònia. No té el rigor del seu predecessor, omet esdeveniments que no li interessa mostrar i és clarament proespartà. Tot i així, el seu estil és molt més senzill i es mostra com un gran mestre en la descripció d'escenes i personatges. Utilitza el dialecte àtic farcit d'alguns arcaïsmes.

Anàbasis és un relat personal que en forma de diari de viatge o campanya, escrit vint-i-cinc anys més tard dels successos explicats. Cir, el germà més jove del rei de Pèrsia, projecta destronar el seu germà major Artaxerxes. Ajudat per la seva mare, recluta un exèrcit mercenari de 13.000 efectius. Durant sis mesos aquest exèrcit penetra al voltant de 3.000 Km dins de territori persa i es presenta a Babilònia. A Cunaxa aconseguix una gran victòria, però Cir mor. A partir d'aquest moment l'expedició resta mancada d'un objectiu. I, a més a més, els generals mercenaris cauen en un parany de Tisafernes, general persa i són assassinats.

Xenofont va persuadir els 10.000 supervivents de la possibilitat de tornar a casa per terra, i va ser un dels que van encapçalat l'expedició de tornada. Després de sis mesos, amb poques baixes i no poques peripècies van arribar a les costes del Bòsfor. Alguns historiadors posteriors com Diodor de Sicília, menysvaloren el paper que va fer Xenofont i el redueixen a un segon pla.

Aquesta obra, que no gaudir de gaire èxit entre els historiadors posteriors, tanmateix ha impulsat molts militars moderns a escriure les seves memòries.

Altres obres destacables són: *Ciropèdia*, en què narra l'educació del jove Cir, futur rei de Pèrsia, en un intent d'esbrinar, a partir d'aquest cas particular, les qualitats naturals necessàries per governar la més problemàtica de les criatures: l'ésser humà. Dues obres de caire històrico-polític *Agésilau* i *Hieró*. Dins de la tradició socràtica cal incloure un *Simposi* i l'*Apologia de Sòcrates*.

Així comença l'*Anàbasis*.

Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται παῖδες δύο, πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρξης, νεώτερος δὲ Κῦρος· ἐπεὶ δὲ ἠσθένει Δαρεῖος καὶ ὑπόπτει τελευτῆν τοῦ βίου, ἐβούλετο τῷ παῖδι ἀμφοτέρω παρεῖναι. ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος παρῶν ἐτύγγανε· Κῦρον δὲ μεταπέμπεται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἧς αὐτὸν σατράπην ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν ἀπέδειξε πάντων ὅσοι ἐς Καστωλοῦ πεδῖον ἀθροίζονται. ἀναβαίνει οὖν ὁ Κῦρος λαβὼν Τισσαφέρην ὡς φίλον, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔχων ὀπλίτας ἀνέβη τριακοσίους, ἄρχοντα δὲ αὐτῶν Ξενίαν Παρράσιον. ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησε Δαρεῖος καὶ κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρνης διαβάλλει τὸν Κῦρον πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς ἐπιβουλεύει αὐτῷ.

“ De Dàrius i Parisàtide van néixer dos fills, els major Artaxerxes i el petit Cir. Quan Dàrius es va veure a prop de la seva fi, va voler que ambdós fills fossin presents. El major casualment hi era; Cir, però, el va fer venir des de la regió de la qual l'havia fet sàtrapa i general, així mateix, de les tropes aplegades a la

plana de Castol. Es posa en marxa Cir amb el seu amic Tisafernes, i ho fa amb tres-cents hoplites comandats per Xènies el parrasi. Quan va morir Dàrius i Artaxerxes va accedir al tron, Tissafernes va acusar Cir davant del seu germà de conspirar contra ell”.